

شناسایی روش‌های اثر بخش یاددهی - یادگیری (مطالعه موردی: منابع یادگیری در آموزش‌های کارآفرینی)

محمد باشکوه اجیرلو^۱ و جیهه وفائی^۲، بهمن خداپناه^۳، مرضیه خداپناه^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۳

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر، شناسایی روش‌های موثر یاددهی-یادگیری در آموزش کارآفرینی بوده است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی بوده و از منظر شیوه گردآوری داده‌ها در رده تحقیقات آمیخته قرار دارد. در فاز اول پس از مطالعه اسنادی و طراحی چارچوب نظری، با خبرگان این حوزه مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته انجام گردید و از این طریق مدل مفهومی تحقیق طراحی گردید در این مدل، روش‌های یاددهی کارآفرینانه منبعث از چهار منبع یادگیری (مشاهده، گفتگو، منابع انتشاراتی، یادگیری از انجام کار) به عنوان متغیر مستقل، عملکرد یادگیری به عنوان متغیر وابسته و سه متغیر قابلیت کارآفرینانه دانشجوی، قابلیت کارآفرینانه مدرس و حمایت دانشگاه، به عنوان متغیرهای تعدیلگر تعیین شد و مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله دوم، جهت آزمون مدل، پرسشنامه‌ای طراحی و میان دانشجویان کارآفرینی توزیع گردید. نتایج پژوهش نشان داد که روش‌های یادگیری از مشاهده، یادگیری از منابع انتشاراتی و یادگیری رفتاری-تجربی، بر عملکرد یادگیری تاثیر مثبت دارد و در این میان قابلیت کارآفرینانه دانشجویان و مدرسان و حمایت‌های دانشگاه، بر شدت اثربخشی هر روش تاثیرگذار است.

واژگان کلیدی: یاددهی اثربخش، آموزش کارآفرینی، منابع یادگیری کارآفرینانه، ظرفیت کارآفرینانه دانشجوی، ظرفیت کارآفرینانه اساتید

^۱ دانشیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

^۲ دانشجوی دکتری کارآفرینی- دانشگاه تهران، تهران، ایران

^۳ دانشجوی دکتری کارآفرینی- دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول) khodapanah@ut.ac.ir

^۴ کارشناس ارشد حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری- دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل- اردبیل- ایران

مقدمه

آموزش کارآفرینی به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه تمایلات دانشجویان برای شروع کسب و کار شناخته شده است (تانتاوی، هربرت، مکنالی، منگل^۴ و فورد^۵؛ ۲۰۲۱). همانطور که در مطالعات متعدد بیان شده است، آموزش کارآفرینی در همه جای دنیا روز به روز اهمیت بیشتری پیدا می‌کند و تحقیقات در زمینه کارآفرینی در جوامع علمی در حال رشد می‌باشد، با این حال تعداد کمی از محققان بر زیر شاخه آموزش کارآفرینی تمرکز کرده‌اند (لیو، جورجیوسکی، کیو^۶ و پاس^۷؛ ۲۰۲۲). اگرچه کلید یک آموزش کارآفرینی موفق، یافتن مؤثرترین راه برای مدیریت مهارت‌های قابل آموزش و شناسایی بهترین تطابق بین نیازهای فراگیران و تکنیک‌های تدریس است، اما هیچ دستورالعمل آموزشی جهانی برای آموزش کارآفرینی وجود ندارد و انتخاب تکنیک‌ها و روش‌ها در مورد اهداف، محتویات و محدودیت‌های عمدتاً به بافت نهادی و محدودیت‌های تحمیل شده نهادی بستگی دارد. از این رو، مطالعات در زمینه آموزش کارآفرینی بر توسعه ایده‌های نوآورانه در دانشجویان تاکید کرده‌اند تا بتوانند با ابهامات در شرایطی که خودشان پیدا می‌کنند مقابله کنند (کایلر، ۲۰۰۹). بررسی محتوای دوره کارآفرینی نشان داده است که روش‌های تدریس سنتی با مشارکت منفعلانه دانشجویان، نمی‌تواند مهارت‌ها و شایستگی‌های لازم برای دنیای کارآفرینی را به دانشجویان منتقل کند (موتا و گالینا، ۲۰۲۳). محققان مختلف، روش‌های تدریس جدید را در دسته‌های مختلفی مانند مطالعه موردی، ارائه فردی، پروژه‌های گروهی، سخنرانی‌های رسمی، سمینارها، سخنرانان مهمان، یادگیری مبتنی بر وب، بحث گروهی دسته بندی کرده‌اند (فایول و همکاران، ۲۰۰۸؛ لوناپان و همکاران، ۲۰۱۱؛ سلیمان، ۲۰۰۸). حتی با وجود این مجموعه از روش‌های آموزشی، ادبیات آموزش کارآفرینی نتوانسته است در مورد مبنای خاص برای انتخاب تکنیک‌های آموزشی که به بهترین وجه برای مجموعه معینی از دانشجویان از نظر انتقال شکل دانش کارآفرینی و انگیزه یادگیری در آینده مناسب باشد به اجماع نظر برسد (بالان و متکالف، ۲۰۱۲). بنابراین، مسئله واقعی یافتن نوآورانه‌ترین ابزار برای مدیریت مهارت‌های یادگیری و تعیین بهترین همبستگی بین روش‌های تدریس و نیازهای دانشجویان است (لی و همکاران، ۲۰۰۷). امروزه، محققان معتقد هستند که کارآفرینی به عنوان یک سیستم اجتماعی پیچیده است و دانش مربوط به آن نیز بایستی به گونه‌ای آموزش داده شود که کارآفرینان در مواجهه با عدم قطعیت و پیچیدگی محیطی توانایی لازم جهت پاسخگویی را داشته باشند (مارکوسکا و ویکلوندا، ۲۰۲۰؛

¹ Tantawy

² Herbert

³ McNally

⁴ Mengel

⁵ Foord

⁶ Liu

⁷ Gorgievski

⁸ Qi

⁹ Paas

صبحی و ملت پرست، ۲۰۲۰). در پرورش کارآفرینان بالقوه، شناسایی و استفاده از روش‌های نوین و اثربخش آموزشی در کنار توجه به منابع یادگیری کارآفرینانه ضرورت می‌یابد (هگارتی، ۲۰۰۶). کم توجهی به تاثیر منابع و رویکرد یادگیری کارآفرینانه بر نتایج آموزش کارآفرینی، موجب شد تا پژوهش حاضر با هدف شناسایی روش‌های یاددهی- یادگیری اثربخش در آموزش‌های کارآفرینی صورت گیرد. جهت دستیابی به این هدف ابتدا پژوهش‌های مرتبط با این موضوع مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت و سپس در بخش کیفی پژوهش، داده‌های لازم برای طراحی و تکمیل مدل مفهومی تحقیق از طریق مصاحبه با خبرگان فراهم گردید. در بخش کمی تحقیق، مدل تهیه شده مورد آزمون قرار گرفت تا به این ترتیب اثربخشی هر کدام از فرآیندهای یاددهی-یادگیری احصا شده از بخش کیفی، در شرایط حضور یا عدم حضور متغیرهای تعدیلگر مورد سنجش قرار گیرد. از این رو، در بخش دوم تحقیق، مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های مشابه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. بخش سوم به بررسی روش تحقیق خواهد پرداخت، در بخش چهارم یافته‌های پژوهشی تجزیه و تحلیل خواهد گردید و نهایتاً در بخش پنجم نتیجه‌گیری نموده و پیشنهادهای از منظر سیاست‌گذاری ارائه خواهد شد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

یادگیری کارآفرینانه

یادگیری کارآفرینی کسب دانش کارآفرینی لازم برای بهبود مستمر عملکرد کسب و کار است. این فرآیند مستمر تبدیل تجربیات به اطلاعات مرتبط برای بهبود راه اندازی و مدیریت یک شرکت کوچک یا متوسط است (ری، ۲۰۰۲). از آنجا که کارآفرینی فرآیندی پویا می‌باشد که نیازمند مهارت، شایستگی و انگیزه کافی برای توسعه و اجرای ایده‌های جدید و خلاقانه است، بنابراین استفاده از برنامه‌های درسی و تکنیک‌های آموزشی موثر که مبتنی بر رویکردهای جدید و عملی هستند و تعامل بیشتر دانشجویان با چالش‌های دنیای واقعی را موجب میشوند ضروری می‌باشد (باندورا، کالینز و پاسرینی، ۲۰۱۸). این مهم باعث رخداد یادگیری اثر بخش در دانشجویان شده و به توسعه مهارت‌ها، نگرش‌ها، شایستگی‌ها و روحیه کارآفرینی در دانشجویان کمک می‌کند (موتا و گالینا، ۲۰۲۳).

بسیاری از مردم، از جمله معلمان و مربیان، تصور می‌کنند که یادگیری کارآفرینی صرفاً در مورد یادگیری نحوه اداره یک کسب و کار است. بنابراین، اگر از طریق آموزش کارآفرینی دانش‌آموزان و دانشجویان را در مراحل اولیه قرار دهیم، آنها به طور خودکار همه چیزهایی را که باید در مورد عناصر ضروری اداره یک کسب و کار خودتان بدانند، یاد می‌گیرند. با این حال، شناسایی فرصت‌ها (برای یادگیری) و پردازش و تبدیل تجربیات به نتایج یادگیری کارآفرینانه به یک ذهنیت کارآفرینی نیاز دارد (Politis, 2005)، که با استفاده از برنامه‌ها و تکنیک‌های آموزشی مناسب و موثر ایجاد می‌شود (ابول و اودوآ،

۲۰۲۳). در صورتی که بتوان تکنیک‌های آموزش و یاددهی کارآفرینانه را بر پایه منابع یادگیری کارآفرینانه استوار و تنظیم نمود، مسلماً می‌توان به تکنیک‌ها و رویکردهای جدید یاددهی که منجر به یادگیری اثربخش خواهند شد، دست یافت. در مدلی که توسط کوراتکو (۲۰۰۵)، ارائه شده است، سه دسته از منابع یادگیری تحت عنوان: وقوع یادگیری از مشاهده، یادگیری از منابع انتشاراتی و یادگیری مبتنی بر صحبت و گفتگو، به عنوان منابع اساسی تاثیرگذار در یادگیری کارآفرینانه معرفی شده‌اند. همچنین راسموسن و سورهمیم (۲۰۰۶)، مهمترین و موثرترین منبع یادگیری کارآفرینانه در آموزش‌های کارآفرینی را یادگیری از انجام فعالیت‌های کاری (اعم از فعالیت‌های رفتاری - تجربی و شبیه‌سازی) عنوان می‌نماید.

روش‌ها و عوامل موثر در فرآیند یاددهی - یادگیری کارآفرینانه

راه و روش فکر کردن و عمل نمودن براساس یک سری از فرضیات و با استفاده از مجموعه تکنیک‌ها و مهارت‌های خلاقانه را روش یاددهی - یادگیری می‌گویند (نک و گرین، ۲۰۱۱). پس از تایید تئوری قابل آموزش بودن کارآفرینی و با افزایش روند آموزش کارآفرینی در کشورهای آمریکایی و اروپایی (وسپر و گارتر، ۱۹۹۷؛ مک مولان و لانگ، ۱۹۹۰، هیلز، ۱۹۸۸؛ سکستون و بومن، ۱۹۸۴؛ کاتز، ۲۰۰۳؛ کربی، ۲۰۰۴؛ بیچارد و گری قوئر، ۲۰۰۵؛ فایول، ۲۰۱۳)، این سوال مطرح شد که "چه چیز و چگونه باید آموزش داده شود؟ (هوئینگ، ۲۰۰۴؛ وازالویا، ۲۰۱۰؛ فایول، ۲۰۱۳؛ رحمان و همکاران، ۲۰۱۵). کربای (۲۰۰۴)، در تحقیق خود به استفاده از رویکردهای مسئله‌محور، فرآیند‌محور و خلاقانه، در آموزش‌های کارآفرینی اشاره می‌کند. بایکز، ریمر و ریوزا (۲۰۱۳) عقیده دارند که هدف و محتوای آموزش‌های کارآفرینی می‌بایست در ارتباط با نقش کارآفرینان در جامعه تعریف شود و آموزش‌های کارآفرینی در جهت افزایش خلاقیت، نوآوری و خوداشتغالی افراد صورت گیرد. وحیدی و همکاران (۲۰۰۹)، با بررسی ویژگی‌های کارآفرینانه دانشجویان پیشنهاد می‌کنند که بهتر است از آموزش‌هایی متناسب با پرورش خصایص کارآفرینانه در دانشجویان استفاده شود و به اقتضای آن شیوه‌های تدریس و محتوای دروس بهبود یابد. در ادامه آنها به اهمیت جذب اعضای هیئت علمی توانا در زمینه آموزش کارآفرینی اشاره کردند. به زعم آراسته (۱۳۸۲)، برنامه‌های آموزشی و درسی کارآفرینی باید به گونه‌ای طراحی شود که مهارت‌های لازم را در دو محور مهارت‌های فردی و تخصصی به دانشجویان ارائه کند.

اساتیدی با تجربه و آشنا با تکنولوژی‌های روز، جهت ابداع شیوه‌های جدید آموزش و یادگیری که بتوانند به عنوان یک تسهیلگر، نقش الگوهای برتر را در فرآیند یادگیری دانشجویان کارآفرینی بازی کنند (مک مولان و لانگ، ۱۹۸۷؛ کوراتکو، ۲۰۰۵؛ کولینز، اسمیت و هانون، ۲۰۰۶؛ هگارتی، ۲۰۰۶؛ راسموسن و سورهمیم، ۲۰۰۶؛ فایول و گیلی، ۲۰۰۸؛ یانگ و الکس، ۲۰۱۴). در تحقیقی که در دانشگاه رازی کرمانشاه صورت گرفت، مشخص شد وجود استادان و اعضای هیات علمی اثربخش در دانشگاه‌ها و توسعه مهارت‌ها و ایجاد اندیشه کارآفرینی در آنان به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان نظام آموزش عالی می‌باشد که بر سطح دانش، نوع تفکر، گرایش‌ها و انگیزه دانشجویان نیز تاثیر گذار است (رضایی،

جعفری، جاویدانه، نجف پور، ۱۳۹۵). همچنین بالا بودن قابلیت‌های کارآفرینانه دانشجویان می‌تواند در تصمیم‌گیری و انگیزه مدرسان برای استفاده از روش‌های خلاقانه آموزش، میزان موفقیت کارآفرینان نوپا و افزایش اثربخشی آموزش‌های کارآفرینی تاثیرگذار باشد (راسموسن و سورهین، ۲۰۰۶؛ کلرک، ۲۰۰۹، کریر، ۲۰۰۷؛ هیلویو، ۲۰۰۸؛ کارلند و کارلند، ۲۰۱۰؛ یانگ و الکس، ۲۰۱۴).

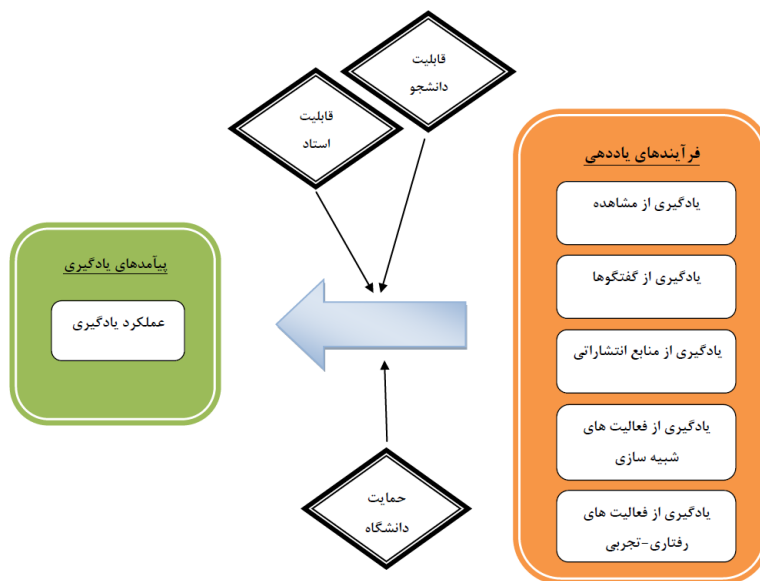
شاخص‌های اثربخشی و عملکرد یادگیری

از جمله موضوعاتی که امروزه توجه محققان و اندیشمندان رشته کارآفرینی را به خود جلب کرده است "بررسی شاخص‌های اثربخشی و ارزیابی تاثیر آموزش کارآفرینی" می‌باشد (چارنی و لیکاکا، ۲۰۰۰؛ متالی، ۲۰۰۵؛ والتر و بلاک، ۲۰۱۶؛ کیرکوود و همکاران، ۲۰۱۴). به اعتقاد بسیاری از محققان، شناسایی شاخص‌های ارزیابی اثربخشی آموزش کارآفرینی تاحدی مورد غفلت واقع شده است (بچارد و گریگوری، ۲۰۰۲؛ گاروان و اوسیندا، ۱۹۹۴؛ وانونهون، ۲۰۱۳؛ گینا، ۲۰۱۴؛ وسپر و گارتر، ۱۹۹۷).

از شاخص‌های ارزیابی، می‌توان به مواردی چون: سهم برنامه‌های کارآفرینی در فرآیند انتقال تکنولوژی، ایجاد مشاغل جدید (وسپر و گارتر، ۱۹۹۷)؛ رضایتمندی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان از دروس ارائه شده؛ تعداد نوآوری‌های نتیجه بخش؛ موفقیت دانشجویان فارغ‌التحصیل در راستای ایجاد کسب و کار (هنری، ۲۰۰۴)؛ کمیت و کیفیت پتنت‌های ثبت شده توسط آنها؛ کیفیت تمرین‌های دانشجویان، توانایی تجزیه و تحلیل مسایل (یانگ و الکس، ۲۰۱۴)؛ اندازه‌گیری میزان خودکنترلی و نیاز به موفقیت دانشجویان (دینا، آنوآر و عثمان، ۲۰۱۶) و نتایج حاصل از برگزاری امتحانات دوره‌ای (هاینز، ۱۹۹۶؛ وسپر و گارتر، ۱۹۹۷؛ گربا، ۲۰۱۲ اشاره نمود. با توجه به این که نتایج مطالعات صورت گرفته در این زمینه از انسجام کافی برخوردار نبوده و حتی می‌توان گفت یکی از چالش‌های بحث ارزیابی اثربخشی آموزش کارآفرینی، نبود شاخص واحد و قابل قبول برای سنجش میزان موفقیت فرآیندهای یاددهی - یادگیری کارآفرینی می‌باشد (وازیویا، ۲۰۱۰)، بنابراین در پژوهش حاضر تلاش شده است تا در امکان این مشکل رفع گردید و شاخص‌های سنجش اثربخشی و عملکرد یادگیری کارآفرینانه را به شکلی اولویت‌بندی شده ارائه کند.

براساس مطالعات صورت گرفته در بخش پیشینه پژوهش و با الگوگیری از اظهارات اندیشمندان چون کوراتکو (۲۰۰۵) و راسموسن (۲۰۰۶) در زمینه منابع یادگیری کارآفرینانه و روش‌های یاددهی منبعث از آنها، چهارچوب اولیه زیر در رابطه با شناسایی روش‌های یاددهی - یادگیری اثربخش جهت پرورش کارآفرینان نوپا بدست آمد (شکل ۱) که بعد از انجام مصاحبه با خبرگان و مدرسان حوزه کارآفرینی، این چارچوب به شکل مدل مفهومی نهایی اصلاح و بازآفرینی گردید و در بخش کیفی به سوال اصلی تحقیق شامل روش‌های یاددهی - یادگیری اثربخش منبعث از منابع یادگیری کارآفرینانه جهت پرورش کارآفرینان

نویا در آموزش‌های کارآفرینی کدامند؟ و سوالات فرعی شامل ۱. روش‌های یاددهی - یادگیری اثربخش مرتبط با منبع یادگیری از مشاهده، در آموزش‌های کارآفرینی کدامند؟ ۲. روش‌های یاددهی - یادگیری اثربخش مرتبط با منبع یادگیری از بحث و گفتگو، در آموزش‌های کارآفرینی کدامند؟ ۳. روش‌های یاددهی - یادگیری اثربخش مرتبط با منبع یادگیری از منابع انتشاراتی - آموزشی، در آموزش‌های کارآفرینی کدامند؟ ۴. روش‌های یاددهی - یادگیری اثربخش مرتبط با منبع یادگیری از انجام فعالیت کاری، در آموزش‌های کارآفرینی کدامند؟ ۵. پیامدهای یادگیری و سنجش اثربخشی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در آموزش کارآفرینی کدامند؟ ۶. متغیرهای تعدیل‌گر در روابط بین روش‌های یاددهی و پیامدهای یادگیری کدامند؟ پاسخ داده شد. در ادامه، در بخش کمی، به کمک توزیع پرسشنامه، مدل مذکور مورد سنجش قرار گرفت و به فرضیه‌های تحقیق پاسخ داده شد.

شکل ۱: چارچوب اولیه فرآیندهای یاددهی - یادگیری اثربخش در آموزش‌های کارآفرینی (کوراتکو، ۲۰۰۵؛ راسموسن و سورینن، ۲۰۰۶؛ وازالبیبا، ۲۰۱۰)

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. از روش تحقیق آمیخته اکتشافی برای انجام پژوهش استفاده گردید. در مرحله کیفی پژوهش، جهت اطمینان از ابعاد در نظر گرفته شده در چارچوب اولیه و یافتن مولفه‌ها و مقوله‌های مرتبط با این ابعاد، اطلاعات مورد نیاز از طریق مصاحبه‌هایی عمیق و نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد. جامعه آماری این پژوهش به روش هدفمند و از میان مربیان دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، مدرسان و مدیران موسسه‌های برگزارکننده دوره آموزش عالی آزاد کارآفرینی انتخاب شد. میانگین سابقه تدریس مصاحبه‌شوندگان ۱۰٫۱ سال است که نشانگر باتجربه بودن آنها در زمینه آموزش کارآفرینی که خود حوزه‌ای نوپاست می‌باشد. سوال‌های مصاحبه با رویکرد ترکیبی و به شیوه 5W1H (ایکیدا، اوکومورا و موراکا، ۱۹۹۸)، احصا گردید. گسترش حجم نمونه تا زمان

رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت، و این موضوع در نمونه سیزدهم محقق شد. استفاده از روش‌های 5W1H و STAR برای طراحی سوال‌های مصاحبه و همچنین نسخه‌برداری از پاسخ‌ها در طی دو مرحله، از طریق ضبط صدای مصاحبه‌شوندگان در کنار نگارش داده‌های شفاهی و تهیه نسخه کتبی از مصاحبه‌های ضبط شده در جهت تقویت روایی پژوهش صورت گرفت. به این ترتیب الگوی نهایی پس از کدگذاری سه مرحله‌ای (استراوس و کوربین، ۱۹۹۸) و تحلیل داده‌های مصاحبه‌ها و اصلاح و بازآفرینی چارچوب مفهومی اولیه بدست آمد و ابعاد و مولفه‌های هر بخش از آن تعیین گردید.

در مرحله کمی پژوهش، به منظور آزمون الگوی مفهومی استخراجی و بررسی فرضیه‌های تحقیق، داده‌های مورد نیاز از طریق توزیع ۲۲۵ پرسشنامه به دو صورت حضوری و الکترونیکی در بین دانشجویان ارشد کارآفرینی دانشگاه تهران و موسسات آموزش آزاد کارآفرینی و فارغ‌التحصیلان شاغل این رشته گردآوری شد. سوالات پرسشنامه براساس نتایج بدست آمده از مصاحبه‌ها، چارچوب مفهومی اولیه و فرضیه‌های تحقیق، به صورت بسته-پاسخ و در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت تدوین گردید. جامعه آماری مذکور به روش نمونه‌گیری تصادفی به شیوه طبقه‌بندی انتخاب شد و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران، ۱۷۸ نفر تعیین گردید. روایی پرسشنامه از دو روش روایی محتوا و روایی عاملی مورد سنجش قرار گرفت. به منظور بررسی روایی محتوا، طرح اولیه پرسشنامه در اختیار اساتید منتخب دانشگاهی قرار گرفته و پس از اعمال اصلاحات، پرسشنامه نهایی تدوین گردید. برای سنجش روایی عاملی پرسشنامه از دو شاخص کفایت نمونه‌برداری KMO و سطح معناداری آزمون بارتلت استفاده شد. که به ترتیب مقادیر KMO برای تمامی متغیرهای مدل، عددی بزرگتر از ۰,۷ در سطح معناداری پنج درصد و مقدار آزمون بارتلت، عددی کمتر از ۰,۰۵ به دست آمد. بنابراین انتخاب فرضیه‌های مناسب و هماهنگ بودن متغیرهای مدل پژوهشی، تایید گردید. همچنین مقدار بار عاملی برای ۳۰ مورد از ۵۳ گویه پرسشنامه بیشتر از ۰,۷ و برای بقیه گویه‌ها نیز عددی بین ۰,۲ تا ۰,۷ به دست آمد که نشان دهنده روایی عاملی مناسب و قابل قبول پرسشنامه بود. برای اطمینان از پایایی پرسشنامه، از تحلیل آلفای کرونباخ استفاده شد. ضرایب بدست آمده برای کلیه متغیرهای پژوهش اعدادی بین ۰,۷۹ تا ۰,۹۱ بود که بیانگر پایایی لازم کلیه سوالات پرسشنامه است. جهت تحلیل داده‌ها و بررسی فرضیه‌ها، از روش آمار توصیفی و آمار استنباطی، تحلیل عاملی تاییدی با کمک نرم افزار spss و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و تحلیل مسیر با کمک نرم‌افزارهای Amos استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

مدل مفهومی پژوهش

در بخش کیفی پژوهش، پس از مصاحبه با ۱۰ نفر از مدرسان و اساتید دوره‌های کارآفرینی و ۳ نفر از مجریان و مدیران موسسات، متن مصاحبه‌های صورت گرفته، پیاده‌سازی گردید و به پنج بخش اصلی تقسیم شد که عبارتند از: ۱. روش‌های یاددهی در حوزه آموزش کارآفرینی (متغیر مستقل)؛ ۲. پیامدهای یادگیری

(متغیر وابسته)؛ ۳. ظرفیت کارآفرینانه اساتید، ۴. ظرفیت کارآفرینانه دانشجویان و ۵. حمایت‌های دانشکده و دانشگاه (متغیرهای تعدیلگر). در ادامه، داده‌ها در سه دسته متغیرهای مستقل، وابسته و تعدیل‌گر و با روش کدگذاری سه مرحله‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نمونه‌ای از مفاهیم استخراجی در مرحله اول کدگذاری، در جدول شماره ۱ آورده شده است:

جدول ۱: بخشی از جدول کدگذاری اولیه (استخراج شواهد از جدول استنتاجی) برای متغیر روش‌های یاددهی در آموزش‌های کارآفرینی

روش‌های یاددهی در آموزش‌های کارآفرینی	
۱. دعوت از کارآفرین بازی‌های جذاب	۵. بازدید از مراکز کارآفرینی و دیدار با کارآفرینان موفق
۲. دعوت از متخصصان و افراد فنی حرفه‌ای انجام کارهایی به صورت تیمی	۶. دیدار با کارآفرینان موفق و مشاهده روند زندگی و وضعیت کاری آنها ۷. طوفان مغزی
۸. تهیه طرح تجاری برگزاری آزمون‌ها و تست‌های روانشناسی	۱۲. معرفی کارآفرینانی به عنوان الگوی نقش ۱۳. بررسی و تحلیل مورد‌های عملی و واقعی (Case study)
۹. بازی‌های جذاب ۱۰. پخش فیلم	۱۴. استفاده از مثال‌های روز و عینی از ابتکارات و تکنولوژی‌های جدید

در گام دوم کدگذاری، استخراج کدهای ثانویه به معنی ادغام مفاهیم مرتبط و حذف مفاهیم غیر مرتبط انجام شد که به موجب آن دسته‌بندی کلی‌تری بدست آمد. بخشی از این دسته‌بندی در جدول شماره ۲ نشان داده شده است:

جدول ۲: بخشی از جدول کدگذاری ثانویه (استخراج مولفه‌ها) برای متغیر روش‌های یاددهی در آموزش‌های کارآفرینی

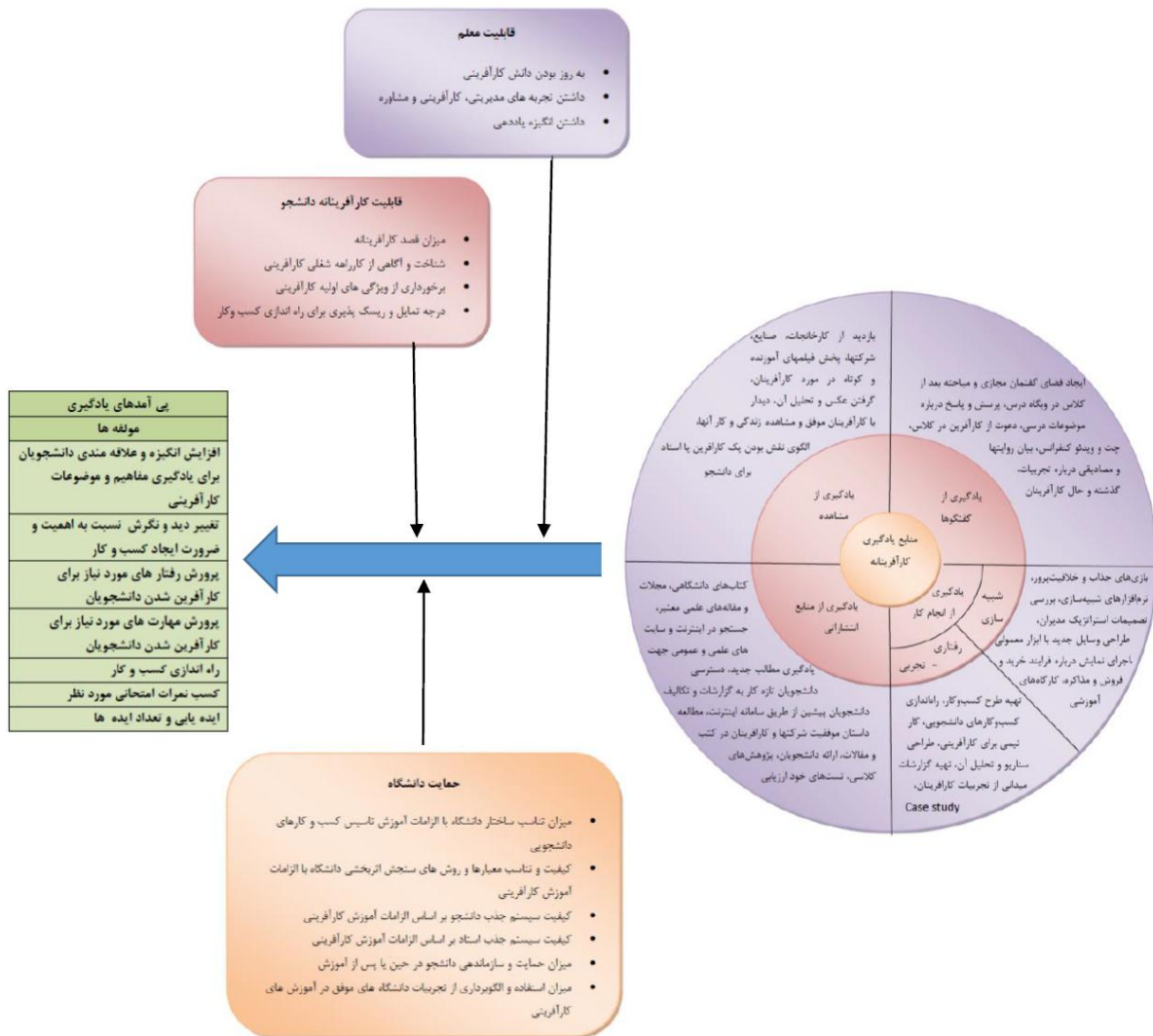
مورد	مولفه‌های ذکر شده به عنوان روش یاددهی در آموزش‌های کارآفرینی
۶،۱۴،۴۰،۱۱۰،۱۵۸،۱۷۴	پرسش و پاسخ
۲۴،۲۷،۲۸،۴۴،۵۰،۶۵،۶۸،۸۲،۸۸،۹۱،۱۰۹،۱۱۲	دعوت از کارآفرین یا میهمان (افراد متخصص یا مدیران) در کلاس
۵۲،۱۰۷،۱۵۰	بیان روایت‌ها و مصادیقی درباره تجربیات گذشته یا حال کارآفرینان
۶۶،۸۴،۸۹،۱۰۳،۱۳۱،۱۴۴،۱۶۵،۱۷۹	ارائه‌های دانشجویی در باره مفاهیم، الگوها و چارچوب‌ها

در گام سوم، به شناسایی مقوله‌ها پرداخته شد و مولفه‌های بدست آمده از گام قبل، در قالب ابعاد کلان دسته‌بندی گردید؛ مانند مرتبط نمودن هر یک از روش‌های یاددهی با یکی از منابع یادگیری کارآفرینانه شامل (یادگیری از مشاهده، یادگیری از گفتگوها، یادگیری از منابع انتشاراتی و یادگیری در حین کار). در

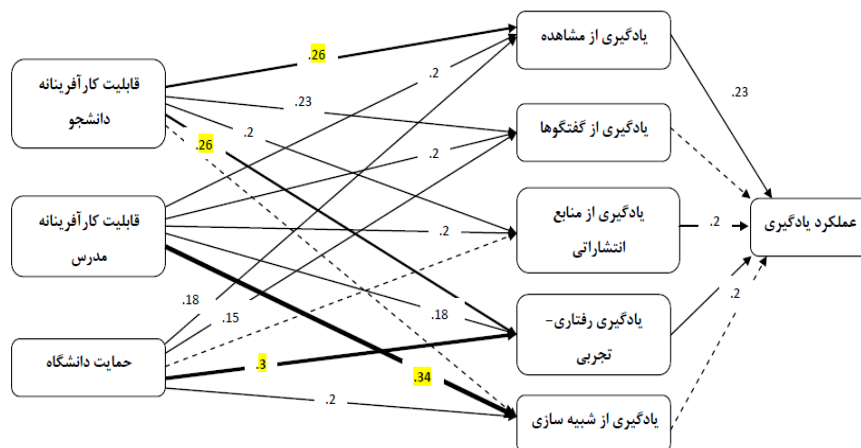
پایان الگوی پیشنهادی اولیه بازآفرینی شد و الگوی نهایی تحقیق در قالب شکل ۲، برای پاسخ به سوال اصلی و سوالات فرعی پژوهش تهیه گردید.

سنجش مدل و آزمون فرضیه ها

در بخش کمی پژوهش، پس از جمع آوری پرسشنامه‌های توزیع شده، داده‌های مورد نیاز برای برازش مدل نهایی بدست آمد. جهت آزمون مدل و بررسی فرضیه‌های تحقیق از مدل معادلات ساختاری و به طور اخص تحلیل مسیر استفاده شد. قبل از انجام آزمون تحلیل مسیر، جهت حذف سوالات نامناسب برای سنجش مدل از تحلیل عاملی استفاده شد و از سوالات با بار عاملی مورد تایید برای هر متغیر در ترسیم مدل ساختاری استفاده گردید. در شکل ۳ مدل معادلات ساختاری نهایی ترسیم شده به کمک نرم افزار Amos همراه با مقادیر ضرایب علی مسیرها آورده شده است. مسیرهای نقطه چین نماینگر عدم وجود رابطه معنادار بین دو متغیر می باشد (شکل ۳).

شکل ۲: مدل نهایی پژوهش به همراه مولفه‌های احصا شده از مصاحبه‌های صورت گرفته

شکل ۳: مدل معادلات ساختاری تحلیل عاملی تاییدی از مدل مفهومی تحقیق

معیارهای برازش مدل تحلیل عاملی تاییدی در تحلیل مسیر، در جدول ۳ مشخص شده است.

IFI	NFI	RFI	CFI	AGFI	GFI	RMSEA
-----	-----	-----	-----	------	-----	-------

۰,۹۹۷	۰,۹۸۶	۰,۹۲۸	۰,۹۹۷	۰,۹۵۴	۰,۹۹۳	۰,۰۳۳
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

جدول ۳: شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تاییدی در تحلیل مسیر

همانطور که مشاهده می‌شود مقادیر RFI, IFI, NFI, CFI, AGFI, GFI همگی بالای ۰,۹۵ بوده و دلالت بر برازش بسیار خوب مدل دارند. همچنین شاخص RMSEA دارای مقداری کمتر از ۰,۰۵ است که نشانگر نیکویی برازش مدل می‌باشد. در جدول ۴ نتایج حاصل از تحلیل مسیر مدل در شرایط عدم حضور متغیرهای تعدیلگر آمده است:

مقدار معنادار ی	composit reability	خطا ی استاندارد	برآورد استاندارد مسیر	متغیر مستقل	متغیر وابسته
.014	2.461	.07 5	.185	رفتار ی - تجربی	عملک رد یادگیری
.004	2.877	.08 1	.213	مشاهد ه ای	عملک رد یادگیری
.004	2.882	.08 7	.211	منابع انتشاراتی	عملک رد یادگیری
.204	1.269	.09 1	.091	شبه سازی	عملک رد یادگیری
.672	-.423	.10 4	-.032	بحث و گفتگوها	عملک رد یادگیری

جدول ۴: نتایج مسیری مدل ساختاری تحلیل مسیر بدون حضور متغیرهای تعدیلگر

در بررسی مسیری مدل ساختاری، دو فاکتور مقدار معناداری و برآورد استاندارد مسیر، حائز اهمیت می‌باشد. در صورتیکه مقدار معناداری برای مسیری کمتر از ۰,۰۵ باشد آن مسیر معنادار بوده و دو متغیر مربوط به آن نیز بر یکدیگر تاثیر معنادار دارند. همچنین می‌توان شدت اثربخشی رابطه بین آنها را براساس فاکتور برآورد استاندارد مسیر تعیین نمود. در جدول ۵، نتایج حاصل از تحلیل مسیر مدل در شرایط حضور متغیرهای تعدیلگر آورده شده است:

جدول ۵: نتایج مسیری مدل ساختاری تحلیل مسیر تحت شرایط حضور متغیرهای تعدیل گر

مقدار معناداری	composit reability	خطای استاندارد	برآورد استاندارد مسیر	قابلیت استاد	یادگیری از مشاهده
.005	2.796	.051	.201	قابلیت استاد	یادگیری از مشاهده
.001	3.207	.041	.232	قابلیت استاد	یادگیری از گفتگو
.006	2.756	.049	.209	قابلیت استاد	منابع انتشاراتی
.007	2.677	.053	.185	قابلیت استاد	رفتاری - تجربی
0/0	4.949	.042	.341	قابلیت استاد	شبه سازی

یادگیری از مشاهده	<- --	قابلیت دانشجو	.263	.043	4.216	0/0
یادگیری از گفتگو	<- --	قابلیت دانشجو	.236	.034	3.759	0/0
منابع انتشاراتی	<- --	قابلیت دانشجو	.208	.041	3.166	.002
رفتاری - تجربی	<- --	قابلیت دانشجو	.265	.045	4.432	0/0
شبه سازی	<- --	قابلیت دانشجو	.116	.035	1.948	.051
یادگیری از مشاهده	<- --	حمایت دانشگاه	.177	.066	2.456	.014
منابع انتشاراتی	<- --	حمایت دانشگاه	-.002	.063	-.030	.976
شبه سازی	<- --	حمایت دانشگاه	.215	.054	3.125	.002
یادگیری از گفتگو	<- --	حمایت دانشگاه	.152	.053	2.098	.036
رفتاری - تجربی	<- --	حمایت دانشگاه	.292	.070	4.233	0/0
عملکرد یادگیری	<- --	یادگیری از مشاهده	.219	.071	3.294	0/0
عملکرد یادگیری	<- --	یادگیری از گفتگو	-.033	.097	-.458	.647
عملکرد یادگیری	<- --	منابع انتشاراتی	.212	.085	2.940	.003
عملکرد یادگیری	<- --	رفتاری - تجربی	.191	.067	2.788	.005
عملکرد یادگیری	<- --	شبه سازی	.092	.089	1.292	.196

روابط هایلات شده در جدول ۵، روابط تایید نشده هستند که در راستای بهبود و اصلاح مدل طراحی شده، در آزمون تحلیل مسیر حذف گردیدند و نتایج تحلیل مسیر از مدل خروجی تاییدی به شکل جدول ۶ مشخص شد:

جدول ۶: نتایج نهایی تحلیل مسیر مدل تاییدی، پس از حذف مسیرهای رد شده و تحت شرایط حضور

متغیرهای تعدیلگر

مقدار معناداری	composit reability	خطای استاندارد	برآورد استاندارد مسیر	قابلیت استاد	<- --	منابع انتشاراتی
002.	3.066	043.	202.	قابلیت استاد	<- --	منابع انتشاراتی
006.	2.730	052.	184.	قابلیت استاد	<- --	رفتاری - تجربی
005.	2.840	050.	201.	قابلیت استاد	<- --	یادگیری از مشاهده
0/0	4.216	043.	263.	قابلیت دانشجو	<- --	یادگیری از مشاهده
0/0	4.432	045.	265.	قابلیت دانشجو	<- --	رفتاری - تجربی

منابع انتشاراتی	<- --	قابلیت دانشجو	203.	042.	3.070	002.
یادگیری از مشاهده	<- --	حمایت دانشگاه	178.	062.	2.662	008.
رفتاری - تجربی	<- --	حمایت دانشگاه	293.	063.	4.665	0/0
عملکرد یادگیری	<- --	یادگیری از مشاهده	150.	074.	2.243	025.
عملکرد یادگیری	<- --	منابع انتشاراتی	180.	077.	2.756	006.
عملکرد یادگیری	<- --	رفتاری - تجربی	104.	069.	512.۲	013.
عملکرد یادگیری	<- --	قابلیت استاد	271.	047.	4.527	0/0
عملکرد یادگیری	<- --	قابلیت دانشجو	224.	045.	3.808	0/0

با توجه به مسیرهای موثر و معنادار حاصل شده از مدل تاییدی، می‌توان فرمول زیر را به عنوان شدت رابطه هر یک از روش‌ها بر متغیر عملکرد یادگیری و میزان اثرگذاری هر یک از متغیرهای تعدیلگر بر شدت روابط بین آنها ارائه کرد:

عملکرد یادگیری برابر است با: $0/۲$ قابلیت استاد * $0/۱۸$ منابع انتشاراتی + $0/۱۸$ قابلیت استاد * $0/۱۰۴$ رفتاری + $0/۲۶$ قابلیت دانشجو * $0/۱۰۴$ رفتاری + $0/۱۷۸$ حمایت دانشگاه * $0/۱۵$ مشاهده + $0/۲۹$ حمایت دانشگاه * $0/۱۰۴$ رفتاری + $0/۲۰۱$ قابلیت استاد * $0/۱۵$ مشاهده + $0/۲۰۳$ قابلیت دانشجو * $0/۱۸$ منابع انتشاراتی + $0/۲۶۳$ قابلیت دانشجو * $0/۱۵$ مشاهده

نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق که از مدل معادلات ساختاری و جداول تحلیل مسیر و به کمک نرم‌افزار Amos حاصل شد، به صورت خلاصه در جدول زیر آورده شده است:

تایید یارد	فرضیه
/	فرضیه ۱: یادگیری مشاهده‌ای بر عملکرد یادگیری تاثیر مثبت دارد.
/	فرضیه ۲: تاثیر یادگیری مشاهده‌ای بر عملکرد یادگیری دانشجویانی با قابلیت کارآفرینانه بالا نسبت به دانشجویان ضعیف در قابلیت کارآفرینانه بیشتر است.
/	فرضیه ۳: تاثیر یادگیری مشاهده‌ای بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط دسترسی به معلمان برخوردار از قابلیت بالا نسبت به دسترسی به معلمان با قابلیت ضعیف بیشتر است.
/	فرضیه ۴: تاثیر یادگیری مشاهده‌ای بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط وجود حمایت‌های قوی دانشگاه نسبت به شرایط وجود حمایت‌های ضعیف دانشگاه بیشتر است.
X	فرضیه ۵: یادگیری از گفتگوها بر عملکرد یادگیری تاثیر مثبت دارد.

	فرضیه ۶: تاثیر یادگیری از گفتگوها بر عملکرد یادگیری دانشجویانی با قابلیت کارآفرینانه بالا نسبت به دانشجویان ضعیف در قابلیت کارآفرینانه بیشتر است.
	فرضیه ۷: تاثیر یادگیری از گفتگوها بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط دسترسی به معلمان برخوردار از قابلیت بالا نسبت به دسترسی به معلمان با قابلیت ضعیف بیشتر است.
	فرضیه ۸: تاثیر یادگیری از گفتگوها بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط وجود حمایت‌های قوی دانشگاه نسبت به شرایط وجود حمایت‌های ضعیف دانشگاه بیشتر است.
	فرضیه ۹: یادگیری از منابع انتشاراتی-مطالعاتی بر عملکرد یادگیری تاثیر مثبت دارد.
	فرضیه ۱۰: تاثیر یادگیری از منابع انتشاراتی-مطالعاتی بر عملکرد یادگیری دانشجویانی با قابلیت کارآفرینانه بالا نسبت به دانشجویان ضعیف در قابلیت کارآفرینانه بیشتر است.
	فرضیه ۱۱: تاثیر یادگیری از منابع انتشاراتی-مطالعاتی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط دسترسی به معلمان برخوردار از قابلیت بالا نسبت به دسترسی به معلمان با قابلیت ضعیف بیشتر است.
X	فرضیه ۱۲: تاثیر یادگیری از منابع انتشاراتی-مطالعاتی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط وجود حمایت‌های قوی دانشگاه نسبت به شرایط وجود حمایت‌های ضعیف دانشگاه بیشتر است.
	فرضیه ۱۳: یادگیری رفتاری- تجربی بر عملکرد یادگیری تاثیر مثبت دارد.
	فرضیه ۱۴: تاثیر یادگیری رفتاری- تجربی بر عملکرد یادگیری دانشجویانی با قابلیت کارآفرینانه بالا نسبت به دانشجویان ضعیف در قابلیت کارآفرینانه بیشتر است.
	فرضیه ۱۵: تاثیر یادگیری رفتاری- تجربی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط دسترسی به معلمان برخوردار از قابلیت بالا نسبت به دسترسی به معلمان با قابلیت ضعیف بیشتر است.
	فرضیه ۱۶: تاثیر یادگیری رفتاری- تجربی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط وجود حمایت‌های قوی دانشگاه نسبت به شرایط وجود حمایت‌های ضعیف دانشگاه بیشتر است.
X	فرضیه ۱۷: یادگیری از شبیه سازی بر عملکرد یادگیری تاثیر مثبت دارد.
X	فرضیه ۱۸: تاثیر یادگیری از شبیه سازی بر عملکرد یادگیری دانشجویانی با قابلیت کارآفرینانه بالا نسبت به دانشجویان ضعیف در قابلیت کارآفرینانه بیشتر است.
	فرضیه ۱۹: تاثیر یادگیری از شبیه سازی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط دسترسی به معلمان برخوردار از قابلیت بالا نسبت به دسترسی به معلمان با قابلیت ضعیف بیشتر است.
	فرضیه ۲۰: تاثیر یادگیری از شبیه سازی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط وجود حمایت‌های قوی دانشگاه نسبت به شرایط وجود حمایت‌های ضعیف دانشگاه بیشتر است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

هدف از انجام تحقیق حاضر شناسایی روش‌های یاددهی- یادگیری اثربخش در آموزش‌های کارآفرینی بود. عوامل تاثیرگذار در این حوزه در قالب پنج مقوله کلی و ۵۱ مولفه فرعی شناسایی و معرفی گردید. هریک از مقوله‌ها و مولفه‌های مرتبط، براساس دغدغه‌ها و چالش‌های فرآیند یاددهی- یادگیری کارآفرینانه شناسایی گردیدند. مولفه‌ها و روش‌های یاددهی- یادگیری منبعث از منابع یادگیری کارآفرینانه که در الگوی نهایی شناسایی شدند عبارتند از: دیدار با کارآفرینان موفق و مشاهده زندگی و کار آنها، الگوی نقش بودن

یک کارآفرین یا استاد برای دانشجو، بخش فیلم‌های آموزنده در مورد کارآفرینان، بازدید از کارخانجات، گرفتن عکس و تحلیل آن، سخنرانی و آموزش تئوری، پرسش و پاسخ، بحث‌های گروهی در کلاس، بیان روایت‌ها و مصادیقی درباره تجربیات کارآفرینان، دعوت از کارآفرینان و متخصصان در کلاس، ایجاد فضای گفت‌وگو، مجازی در وبگاه درس، چت و ویدئو کنفرانس، کتاب‌ها، مجلات و مقاله‌های علمی معتبر، جستجو در اینترنت و سایت‌های علمی، مطالعه داستان موفقیت کارآفرینان، انجام پژوهش‌های کلاسی، استفاده از تست‌های خودارزیابی، تهیه طرح کسب‌وکار، راه‌اندازی کسب‌وکارهای دانشجویی، کارهای گروهی، طراحی سناریو و تحلیل آن، تهیه گزارشات میدانی از تجربیات کارآفرینان، انجام بازی‌های جذاب و خلاقیت‌پرور در کلاس، اجرای نرم‌افزارهای شبیه‌سازی، طراحی وسایل جدید با ابزار معمولی، اجرای نمایش‌هایی در رابطه با مفاهیم کارآفرینی توسط دانشجویان در کلاس، برگزاری کارگاه‌های آموزشی.

در ارتباط با متغیر عملکرد یادگیری مولفه *ایجاد رفتار و مهارت‌های کارآفرینانه* موثرترین مولفه شناسایی شد، پس از آن به ترتیب اولویت، مولفه‌های *افزایش انگیزه برای یادگیری*، *تغییر دید و نگرش دانشجو*، و *ایده‌یابی* قرار گرفتند. در نهایت مولفه *تاسیس کسب‌وکار*، کمترین تاثیر را در متغیر عملکرد یادگیری دارد. با شناخت، بررسی و به کارگیری عوامل پیش برنده و محدود کننده در مدل پیشنهادی می‌توان گام موثری در جهت تقویت آموزش‌های کارآفرینی برداشت که در نهایت به موجب آن، میزان یادگیری کارآفرینانه در دانشجویان و کارآفرینان نوپا افزایش می‌یابد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق و با توجه به جدول ۶، مشخص شد که روش‌های یاددهی منبث از یادگیری مشاهده‌ای، یادگیری از منابع انتشاراتی - مطالعاتی و یادگیری رفتاری - تجربی بر عملکرد یادگیری تاثیر مثبت دارد. این درحالیست که تاثیر این سه نوع یادگیری بر عملکرد یادگیری در دانشجویانی با قابلیت کارآفرینانه بالا نسبت به دانشجویان ضعیف‌تر از نظر قابلیت کارآفرینانه و تحت شرایط دسترسی به معلمان برخوردار از قابلیت بالا نسبت به معلمان با قابلیت کارآفرینانه پایین‌تر، بیشتر است. تاثیر یادگیری از مشاهده و یادگیری رفتاری - تجربی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط وجود حمایت‌های قوی دانشگاه بیشتر است درحالی که قوی یا ضعیف بودن این فاکتور در یادگیری از منابع انتشاراتی - مطالعاتی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تاثیری ندارد. در توضیح این نتایج می‌توان عنوان نمود زمانی که قابلیت کارآفرینانه دانشجویان بالاتر باشد، قصد کارآفرینانه در آنها بالاتر است و اطلاعات اولیه بیشتری در مورد فرآیند کارآفرینی دارند و در نتیجه بهتر می‌توانند از آموزش‌های کارآفرینی بهره ببرند. این عامل حتی بر تصمیم مدرس برای انتخاب یک روش آموزشی نیز موثر است و در نهایت اقدام دانشجو برای تاسیس یک کسب‌وکار را راحت‌تر می‌کند. جهت افزایش تاثیر روش‌های عنوان شده بر عملکرد یادگیری، نیاز به مدرسانی با تجربه از لحاظ تئوریک و عملی می‌باشد که بتوانند به جای ایفای نقش یک مربی، بیشتر نقش یک تسهیلگر، هدایتگر یا راهنما را برای دانشجویان ایفا کنند. با این وجود زمانی می‌توان از روش یادگیری رفتاری - تجربی و مشاهده‌ای به شکلی

مناسب استفاده کرد که ساختار دانشگاه با الزامات آموزش کارآفرینی و تاسیس کسب و کارهای جدید تناسب داشته باشد و دانشگاه بتواند امکانات لازم برای اجرای این دو روش را فراهم کند. مولفه‌های استخراجی برای متغیر تعدیلگر "حمایت‌های دانشگاه" بر اساس مدل نهایی پژوهش عبارتند از: ۱. میزان تناسب ساختار دانشگاه با الزامات آموزشی و تاسیس کسب و کارهای دانشجویی، ۲. کیفیت معیارها و روش‌های سنجش اثربخشی، ۳. کیفیت سیستم جذب دانشجو و استاد بر اساس الزامات آموزش کارآفرینی، ۴. میزان حمایت و سازماندهی دانشجو در حین یا پس از آموزش و ۵. میزان الگوبرداری از تجربیات دانشگاه‌های موفق در زمینه کارآفرینی.

از سوی دیگر نتایج پژوهش، حکایت از عدم تاثیر یادگیری از گفتگوها بر عملکرد یادگیری دانشجویان دارد؛ هرچند به خاطر سادگی، این شیوه آموزشی بیشتر از دیگر روش‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. نتایج به دست آمده از پژوهش نشان می‌دهد در شرایطی که قابلیت کارآفرینانه دانشجویان و مدرسان بالا باشد و حمایت‌های قوی دانشگاه وجود داشته باشد، اثربخشی این روش افزایش خواهد یافت. زیرا زمانی که دانشجویان اطلاعات اولیه بالاتری در مورد کارآفرینی و فرآیندهای آن داشته باشند و یا از انگیزه کافی برای ایجاد کسب و کار برخوردار باشند، می‌توانند به شکلی فعال‌تر در بحث‌ها و گفتگوهای کلاسی شرکت کرده و از مطالب آموزشی بهره بیشتری ببرند. در جمع‌بندی نظرات مصاحبه‌شوندگان مشخص شد که بزرگترین مانع برای اثربخش بودن روش‌های آموزشی، کم بودن میزان انگیزه و قصد کارآفرینانه دانشجویان و همچنین ناهماهنگ بودن سطح اطلاعات اولیه آنها در رابطه با مفاهیم کارآفرینی است. نتایج به دست آمده از بررسی فاکتور قابلیت دانشجو، نشان می‌دهد که ۱. میزان انگیزه دانشجویان برای یادگیری مطالب کارآفرینی، ۲. قصد کارآفرینانه آنها و ۳. میزان اطلاعات اولیه در رابطه با کارراهه شغلی - حرفه‌ای کارآفرینی؛ به ترتیب سه عامل اثرگذار بر قابلیت‌های کارآفرینانه دانشجویان جامعه آماری نمونه بوده است. اکثریت اندیشمندان کارآفرینی بر این عقیده‌اند که استفاده از روش‌های شبیه‌سازی بر یادگیری دانشجویان تاثیر زیادی دارد (سولامون، ۲۰۰۷؛ کلارک، ۲۰۰۹؛ وس و برنان، ۲۰۱۰؛ فریتاس، ۲۰۰۶)، اما این روش در آموزش‌های کارآفرینی کمترین کاربرد را دارد، چرا که روشی زمانبر و هزینه‌بر بوده و نیاز به اساتیدی با تجربه دارد. تاویکولات (۱۹۹۹) عنوان می‌کند بهتر است از روش‌های شبیه‌سازی برای ارزیابی آموخته‌های دانشجویان استفاده شود نه برای تدریس مفاهیم به آنها. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بین یادگیری از شبیه‌سازی و عملکرد یادگیری رابطه مثبت وجود ندارد. از آنجا که استفاده از روش‌های تعریف شده برای این نوع یادگیری در جامعه آماری پژوهش حاضر اندک بوده است، بنابراین جای تعجب نیست که اثربخشی این روش بر عملکرد یادگیری پایین باشد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تاثیر یادگیری از شبیه‌سازی بر عملکرد یادگیری دانشجویانی با قابلیت کارآفرینانه بالا نسبت به دانشجویان با قابلیت کارآفرینانه پایین‌تر بیشتر نیست؛ چرا که هدف از به کارگیری این روش‌ها، افزایش قابلیت و مهارت‌های کارآفرینانه دانشجویان

می‌باشد. بنابراین این فاکتور نمی‌تواند موجب افزایش اثربخشی روش یادگیری از شبیه‌سازی بر عملکرد یادگیری گردد با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهادهایی در ادامه توسعه اثربخشی روش‌های یادگیری و یاددهی در کشور ارائه خواهد گردید. برای استفاده از روش‌های شبیه‌سازی، نیاز به مدرسانی می‌باشد که نقش تسهیل‌گر را در فرآیند یاددهی اجرا کرده و به استفاده از رویکردهای تکنولوژی محور مسلط باشند. همچنین دارای دانش تجربی و عملی خوبی باشند. بنابراین به طور کلی می‌توان گفت، داشتن مدرسانی با قابلیت کارآفرینانه بالا از الزامات به کارگیری روش‌ها و تکنیک‌های شبیه‌سازی است. از جمله عوامل موثر بر قابلیت کارآفرینانه مدرسان بر اساس مدل نهایی پژوهش عبارتند از: ۱. داشتن دانش کارآفرینی به روز، ۲. داشتن تجربه مدیریتی - کارآفرینی یا مشاوره و ۳. داشتن انگیزه یاددهی. همچنین استفاده از روش‌های شبیه‌سازی، نیازمند امکانات و تجهیزات متنوع، داشتن مکانی مجهز و دسترسی به نرم‌افزارهایی مناسب می‌باشد. به نظر می‌رسد، تهیه امکانات و زیرساخت‌های مناسب جهت به کارگیری روش‌های جدید یاددهی، از ضروریات یک دانشکده کارآفرینی می‌باشد. نتایج به دست آمده از تحلیل مسیر، نشان می‌دهد تاثیر یادگیری از شبیه‌سازی بر عملکرد یادگیری دانشجویان تحت شرایط وجود حمایت‌های قوی دانشگاه افزایش می‌یابد. در نهایت عنوان می‌شود با توجه به جدید و نوپا بودن این حوزه آموزشی در کشور ایران، دانشگاه‌ها نیازمندند تا از تجربیات دانشگاه‌های کارآفرینی موفق و مطرح دنیا الگو برداری کرده و با اعمال تغییرات مورد نیاز در آنها براساس فرهنگ و شرایط کشور ایران، روش‌های مذکور را پیاده‌سازی کنند. لازم به توضیح است که جذب نادرست دانشجویان برای آموزش‌های کارآفرینی از مشکلات اساسی سیستم آموزشی دانشگاه‌ها می‌باشد و نیازمند اصلاح شدن به گونه‌ای است که بتواند دانشجویانی بانگیزه و قصد کارآفرینانه بالا و دارای اطلاعات اولیه مناسب در مورد کارآفرینی را جذب کند.

در نهایت بایستی اشاره نمود که تحقیق حاضر در مسیر انجام با محدودیت‌هایی از جمله پیدا کردن خبرگانی که در زمینه آموزش کارآفرینی تخصص لازم و کافی داشته‌اند و از طرفی زمان کافی در اختیار مصاحبه‌کننده جهت تبیین ابعاد مختلف مسئله قرار دهند رو به رو بود که فرایند تحقیق را با وقفه روبه رو نمود.

منابع

- آراسته، حمیدرضا (۱۳۸۲). کارآفرینی و آموزش عالی: اصول و موانع. فصلنامه سیاست علمی و پژوهشی رهیافت، تهران، شماره ۲۹.
- احمدی، محمدی (۱۳۸۵). نیازسنجی آموزش کارآفرینی در دانشجویان دوره کارشناسی رشته برق دانشکده فنی دانشگاه تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران.
- بدری، احسان (۱۳۸۴). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان
- رضایی، بیژن؛ جعفری، حبیب؛ جاویدانه، پریسا؛ نجف پور، هدا (۱۳۹۵). رابطه بین سویگان مدرس اثربخش با انگیزه‌کارآفرینی از نظر دانشجویان آموزش و ترویج کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه، فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۳۷.
- Abule, Z., & Ordua, G. (2023). Innovative Entrepreneurship and Apprenticeship Program OF University Students in Rivers State. *BW Academic Journal*, 1(1), 8-8.
- Bandera, C., Collins, R., & Passerini, K. (2018). Risky business: Experiential learning, information and communications technology, and risk-taking attitudes in entrepreneurship education. *The International Journal of Management Education*, 16(2), 224-238.
- Béchar, J.-P. & Grégoire, D. (۲۰۰۵). Entrepreneurship Education Revisited: The Case of Higher education. *Academy of Management Learning and Education* 4(1), 22-43
- Bikse, V., Riemere, I. & Rivza, B. (۲۰۱۳). The Improvement of Entrepreneurship Education Management in Latvia. *Procedia -Social and Behavioral Sciences* 140, 69-76
- Carland, j. c. & Carland, j. w. (۲۰۱۰). Entrepreneurship Education: building for the future. *Jornal of business & Entrepreneurship* 22(2),40-59
- Charney, A. & Libecap, G. D. (۲۰۰۰). The Impact of Entrepreneurship Education: An Evaluation of the Berger Entrepreneurship Program at the University of Arizona, 1985-1999. Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1262343>.
- Clarke, E. (۲۰۰۹). Learning outcomes from business simulation exercises; Challenges for the implementation of learning technologies. *Education + Training* 51(5/6),448-459
- Collins, L. A., Smith, A. J. & Hannon, P. D. (۲۰۰۶). Applying a Synergistic Learning Approach in Entrepreneurship education. *Management Learning* 37 (3),335-354.
- De Freitas, S. (۲۰۰۶). Using games and simulations for supporting learning. *Learning, Media and Technology Special Issue on Gaming* 31,343-358.
- Dehghanpour Farashah, A. (۲۰۱۳). The process of impact of entrepreneurship education and training on entrepreneurship perception and intention study of educational system of iran. *Education + Training* 55 (8/9),868-885.
- Dhliwayo, S. (۲۰۰۸). Experiential learning in entrepreneurship education: a prospective model for south african tertiary institution. *Education and Training* 50(4),329-332.
- Dina, B. H., Anuar, A. R. & Usman, M. (۲۰۱۶). The Effectiveness of the Entrepreneurship Education Program in Upgrading Entrepreneurial Skills among Public University Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 224,117-123.
- Liu, M., Gorgievski, M. J., Qi, J., & Paas, F. (2022). Increasing teaching effectiveness in entrepreneurship education: Course characteristics and student needs differences. *Learning and Individual Differences*, 96, 102147.
- Fayolle, A. (۲۰۱۳). Personal views on the future of entrepreneurship education. *Entrepreneurship and Regional Development*.25 (7/8),692-701.

- FIET, J. O. (۲۰۰۰) The Pedagogical Side OF Entrepreneurship Theory. *Journal of Business Venturing* 16, 101-117
- Galoway, I. & Brown, W. (۲۰۰۲) entrepreneurship education at university: a driver in the creation of high growth firms ?*education+training* ,44(8/9),398-405.
- GARTNER, W. B. & VESPER, K. H. (۱۹۹۴) EXECUTIVE FORUM EXPERIMENTS IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: SUCCESSES AND FAILURES. *Journal of Business Venturing* 9,179-187.
- Gerba, D. T. (۲۰۱۲) The context of entrepreneurship education in Ethiopian universities. *Management Research Review* 35(3/4),225-244.
- Ghina, A. (۲۰۱۴) Effectiveness of Entrepreneurship Education in Higher Education Institutions. *Procedia- Social and behavioral Sciences* 115,332-345.
- Hegarty, C. (۲۰۰۶) It's not an exact science: teaching entrepreneurship in Northern Ireland. *Education + Training*,48(5), 322-335.
- Henry, C., Hill, F. & Leitch, C. (۲۰۰۵) Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I. *Education + Training*, 47(2),98-111.
- Heriot, K. C. & Campbell, N. D. (۲۰۰۳) Starting a Small Business Outreach Program: The Experience of a Small Southeastern University. *the Coastal Business Journal*, 3(1).
- HILLS, G. E. (۱۹۸۸) Variations In University Entrepreneurship Education AN Empirical Study OF AN Evolving Field. *Journal of Business Venturing*,3,109-122.
- Hindle, K. (۲۰۰۲) A Grounded Theory for Teaching Entrepreneurship Using Simulation Games. *Simulation Gaming*, 33(2),236-241.
- Hynes, B. (۱۹۹۶) Entrepreneurship education and training– introducing entrepreneurship into non-business disciplines. *Journal of European Industrial Training*, 20(8),10-17.
- Honig, B., & Hopp, C. (2019). Learning orientations and learning dynamics: Understanding heterogeneous approaches and comparative success in nascent entrepreneurship. *Journal of Business Research*, 94, 28-41.
- Jones, C. & English, J. (۲۰۰۴) A contemporary approach to entrepreneurship education. *Technology+Training*, 46(8/9), 416-423.
- Katz, J. (۲۰۰۳) The chronology and intellectual trajectory of American Entrepreneurship Education. *Journal of Business Venturing*, 18,283-300.
- Kirby, D. A. (۲۰۰۴) Entrepreneurship education: can business schools meet the challenge ? *Education + Training*, 46(8/9),510-519.
- Kirkwood, J., Dwyer, K. & Gray, B. (۲۰۱۴) Students' reflections on the value of an entrepreneurship. *The International Journal of Management Education*, 12, 307-316.
- Klapper, R. & Tegtmeier, S. (۲۰۱۰) Innovating entrepreneurial pedagogy: examples from France and Germany. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 17(4),552-568.
- Kuratko, D. F. (۲۰۰۵) The Emergence of Entrepreneurship Education:Development, Trends, and Challenges. *Entrepreneurship theory and practice*,1042-2587.
- LEE, S. M., CHANG, D. & LIM, S.-B. (۲۰۰۵) Impact of Entrepreneurship Education:A Comparative Study of the U.S. and Korea. *International Entrepreneurship and Management Journal* 1,27-43.
- Matlay, H. (۲۰۰۵) Researching entrepreneurship and education, Part 1: what is entrepreneurship and does matter ?*Education + Training*, 47(8/9),665-677.
- Matlay, H. (۲۰۰۸) The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial outcomes. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 15(2),382-296.
- Matlay, H. & Carey, C. (۲۰۰۷) Entrepreneurship education in the UK: a longitudinal perspective. *Journal of Small Business and Enterprise Development*,14(2),252-263.

- Markowska, M., & Wiklund, J. (2020). Entrepreneurial learning under uncertainty: exploring the role of self-efficacy and perceived complexity. *Entrepreneurship & Regional Development*, 1-23.
- Motta, V. F., & Galina, S. V. R. (2023). Experiential learning in entrepreneurship education: A systematic literature review. *Teaching and Teacher Education*, 121, 103919.
- Neck, H. & Green, P. (2011) Entrepreneurship Education: known worlds and new frontiers. *Journal of small business management* 49(1),55-70.
- Nkirina, S. P. (2010) The challenges of integrating entrepreneurship education in the vocational training system. *Journal of European Industrial training*, 34(2),153-163.
- PITTAWAY, L. & COPE, J. (2007) Entrepreneurship Education A Systematic Review of the Evidence. *International Small Business Journal*, 25(5),479-511.
- Postigo, S. & Tamborini, F. (2004) Entrepreneurship Education in Argentina: The Case of the San Andres University. Chapter 17.
- Pretorius, M., Nieman, G. & Van Vuuren, J. (2005) Critical evaluation of two models for entrepreneurial education: An improved model through integration. *International Journal of Educational management*, 19(5),413-427.
- Prince, M. J. & Felder, R. M. (2006) Inductive Teaching and Learning Methods: Definitions, Comparisons, And Research Bases. *J. Engr. Education*, 95(2),126-138.
- Rae, D. (2006) Entrepreneurial Learning: A Conceptual Framework for Technology-based Enterprise. *Technology Analysis & Strategic management*, 18(1),39-56.
- Rae, D. (2000) Understanding entrepreneurial learning: A question of how? *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 6(3),145-159.
- Rahmana, S., Yasina, R. M., Buanga, N., Oganisjanab, K., Fernateb, A. & Kokeb, T. (2015) Using Problem-focused Approach to Nurture Creativity and Entrepreneurship among Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 191, 2786 - 2787 .
- Rasmussen, E. A. & Sorheim, R. (2006) Action-based entrepreneurship education. *Technovation* 26,185-194.
- Ronstadt, R. b. (1990). The educated entrepreneurs: a new era of entrepreneurial education is beginning. *Entrepreneurship Education: Current Developments, Future Directions*, Quorum Books, New York, NY, 79 .
- Sexton, D. & Bowman, N. (1984) entrepreneurship education: suggestion for increasing effectiveness. *journal of small business management* 22,18-25.
- Solomon, G. (2007) An examination of entrepreneurship education in the United States. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 14(2),168-182.
- Storen, L. A. (2014) Entrepreneurship in higher education Impacts on graduates' entrepreneurial intentions, activity and learning outcome. *Education + Training*,56(8/9),795-813.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research techniques*: Sage publications Thousand Oaks, CA
- Sabahi, Sima, and Mahour Mellat Parast. "The Impact of Entrepreneurship Orientation on Project Performance: A Machine Learning Approach." *International Journal of Production Economics* (2020): 107621.
- Tantawy, M., Herbert, K., McNally, J. J., Mengel, T., Piperopoulos, P., & Foord, D. (2021). Bringing creativity back to entrepreneurship education: Creative self-efficacy, creative process engagement, and entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing Insights*, 15, e00239.
- Tan, S. S. & Frank Ng, C. (2006) A Problem-Based learning approach to Entrepreneurship education. *Educating & Training*, 48(6), 416-428.
- Thavikulwat, P. (1999) Developing Computerized Business Gaming Simulations. *Simulation & gaming*, 30(3), 361-366.

- Vahedi, M., Muradnezhad, H., Sharifzadeh, A. & Sharifi, M. (2009), Investigating Entrepreneurial entality among Students of Ilam Islamic Azad University. Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research, 40(2), 93-101 (In Farsi)
- Vanevenhoven, J. (۲۰۱۳) Advances and Challenges IN Entrepreneurship Education. Journal of Small Business Management, 51(3),466-470.
- Vesper, K. H. & ,Gartner, W. B. (۱۹۹۷) Executive Forum Measuring Progress In Entrepreneurship Education. Journal of Business Venturing, 12, 403-421.
- Vos, L. & ,Brennan, R. (۲۰۱۰) Marketing simulation games: student and lecturer perspectives. Marketing Intelligence & Planning, 28(7),882-897.
- Welsha, D. H., Tullar, W. L. & ,Nemati, H. (۲۰۱۶) Entrepreneurship education: Process, method,or both. Journal of Innovation & Knowledge, 1, 125-132.
- Wu, Y. C. J., Wu, T., & Li, Y. (2019). Impact of using classroom response systems on students' entrepreneurship learning experience. Computers in Human Behavior, 92, 634-645.
- yang, M. & ,Alex, R. (۲۰۱۴) Innovation Explore of Entrepreneurship Education Based on extenics. Information Technology and Quantitative Management, 31, 823-841.
- Zhang, Y., Duysters, G. & ,cloudt, m. (۲۰۱۳) The role of entrepreneurship education as a predictor of university students' entrepreneurial intention. International Entrepreneurship and Management Journal. <http://dx.doi.org/10.1007/s11365-012-0246-z>, 1-9.
-

**Identification of the effective methods of teaching-learning (case study:
learning resources in entrepreneurship education)**

the purpose of the current research was to identify effective teaching-learning methods in entrepreneurship education. The current research is applied in terms of its purpose and it is in the category of mixed research from the point of view of data collection method. In the first phase, after studying the documents and designing the theoretical framework, an in-depth and semi-structured interview was conducted with the experts in this field and through this the conceptual model of the research was designed. of doing work) as an independent variable, learning performance as a dependent variable and three variables of student entrepreneurship ability, instructor entrepreneurship ability and university support were determined as moderating variables and were investigated. In the second stage, to test the model, a questionnaire was designed and distributed among entrepreneurship students. The results of the research showed that the methods of learning from observation, learning from published sources and behavioral-experimental learning have a positive effect on learning performance, and among them, the entrepreneurial ability of students and lecturers and the support of the university have an effect on the effectiveness of each method. Keywords: instruction methods, effectiveness, nascent entrepreneur, entrepreneurial learning source, student entrepreneurial capability, teacher entrepreneurial capability, university support.

Keywords: Effective Learning, Entrepreneurship Education, Entrepreneurial Learning Resources, Student Entrepreneurial Capacity, Professional Entrepreneurial Capacity